

Књига садржи шездесет квалитетних илустрација у боји које употпуњују текст, попис коришћене литературе и азбучни регистар имена.

Како сам аутор каже, „ова књига ће бити од користи студентима опште књижевности, библиотекарства, издаваштва, књижарства, новинарства и других дисциплина везаних за настанак, обликовање, презентацију и коришћење књиге

као медија“. Треба, међутим, додати и то да ће представљати незаобилазну литературу за полагање стручног испита колега библиотекара – што је најваљиднија препорука да уђе у фондове свих типова библиотека. Њена, не мање важна вредност је то што је обиље података о настајању и развоју књиге препоручује и ширем кругу читалаца као лектуру из опште културе.

Славица Несторовић-Петровски

Библиотека Филозофског факултета у Новом Саду
slavicapn@EUnet.rs

Књига и библиотеке код Срба у Средњем веку

Стокић Симончић, Гордана. *Књига и библиотеке код Срба у Средњем веку*. Панчево: Градска библиотека, 2008.

„Историја библиотека је учитељица, такође...“, каже др Гордана Стокић Симончић у уводном делу своје монографије *Књига и библиотеке код Срба у Средњем веку* (2008). И, заиста, ова значајна књига јесте почетак једне приче – приче о историји српских библиотека. Ауторка се у овој књизи определила за један период наше културне историје који именујемо Средњим веком. Кроз неколико тематских целина, представила нам је књигу и библиотеке *златног доба* наше културне историје која почива на традицијама византијске културе, али баштини и европску. Да би прича о библиотекама и књигама тог периода била комплетнија, стављена је у контекст државног, религијског и књижевног стваралаштва српског Средњег века. Библиотекар, професор и теоретичар библиотекарства по вокацији, др Гордана Стокић Симончић своју монографију започиње причом о мисији књиге и библиотеке кроз призму модерног доба, тј. 21. века, када више „не постоји типична библиотека, као што не постоји ни типичан корисник библиотеке: на делу су принципи једнакости у приступу информацијама, демократичности читања и образовања, гарантовања интелектуалних слобода, заштите приватности и управљања знањем као непролазне вредности библиотека“. Те непролазне вредности библиотека у српском Средњем веку су се манифестовале кроз постојање приватних колекција на српском двору и кроз постојање манастирских библиотека. Каква је судбина историчара библиотека, пита се ауторка, и наглашава да је као истраживач овога периода помало разочарана. Зашто? Зато што се о библиотекама тог периода у нашој обимној литератури о књижевности, историји, религији, једном речи о укупној културној

историји, писало врло мало, успутно и неким другим поводима. Тим пре је посао модерног историчара српских библиотека комплекснији и знатно тежи. Али зато изазовнији. Ауторка је за критеријум који је одредио термин *српска књига* узела језички принцип, а то значи да је пратила развој и судбину књиге писане српском редакцијом старословенског језика.

Подвучачећи да појави библиотека претходе писменост, књига и читаоци, ауторка хронолошким редоследом говори о рукописним књигама, почев од оних првих, које су биле у власништву владара и цркве, преко разних преписа сачуваних у нашим манастирима, задржава се на личности Растка Немањића, тј. светог Саве, који се сматра родоначелником српске књижевности. Вешто користећи постојеће научне изворе о Средњем веку, она се суверено креће у причи о књигама тога периода и ризницама у којима су оне чуване. Њен осврт на Средњи век из перспективе 21. века, када су научницима доступне широке могућности мултидисциплинарних истраживања, када је приступ информацијама потпуно слободан и потпумогнут новим технолошким иновацијама знатно олакшан, пружа јој огромне шансе да своја истраживања усмери на прошлост, тражећи одговоре на многа питања везана за књигу и библиотеке, која до сада нису саопштена. Све то Гордана Стокић Симончић чини у контексту европских и византијских политичких, економских, књижевних и религијских прилика тог периода, које се међусобно преплићу. У том смислу, посебно је значајно поглавље под насловом „Феудална држава и религија као оквир књижевног стваралаштва“ (27-45). У њему је акценат стављен на државничку мудрост браће Немањића, уз истовремено наглашавање њиховог

књижевног талента, због чега се они данас сматрају зачетницима српске оригиналне књижевности. Религијски контекст претпоставља градњу манастира, као задужбина које себи подижу српски владари током читавог Средњег века. И тако „негујући култове владара, манастири су јачали историјску свест народа који их је походио, а негујући писменост они су омогућавали тој свести да савлада ограничења времена и простора“, истиче ауторка и наставља причом о Хиландару, а посебно о његовој рукописној збирци која „није ни малобројна ни занемарљиве вредности“. У својим размишљањима о Хиландарској ризници, ауторка полази од истраживања, пре свега Димитрија Богдановића, али и других истакнутих истраживача те велике епохе српске духовности и културе. Као претходнице слободног приступа књизи служиле су приручне библиотеке на различитим локалитетима у оквиру самог манастира. Занимљив је и податак да је један од хиландарских библиотекара, Сава Хиландарац, започео посао на уређењу збирке. И потоњи библиотекари, наследници Саве Хиландарца, урадили су понешто за Хиландарску библиотеку, али су најстручнији послови урађени у 20. веку, када је Народна библиотека Србије преузела на себе стручну бригу о фондовима Библиотеке манастира Хиландара. Ауторка се у својим размишљањима о значају и историји ове библиотеке позива, поред већ поменутог Димитрија Богдановића, и на сведочења, научна и стручна истраживања Надежде Синдик, Дејана Медаковића, Радмиле Маринковић, Катарине Мано-Зиси, Ђорђа Трифуновића и других истакнутих истраживача српске писмености Средњег века. Пошто је ово најстарија српска библиотека, не чуди што има централно место у књизи Гордане Стокић Симончић. Али, поред Библиотеке манастира Хиландара, ауторка нам презентује и друге манастирске библиотеке, попут оних у Студеници, Грачаници, Дечанима, Жичи и др. Како постојању библиотека претходе књиге, ауторка врло исцрпно прати настанак књига, сачуваних глагољских и ћирилских рукописа, и, уз основни текст, у фуснотама, тј. анотацијама, сваку књигу описује библиографски прецизно, како бисмо рекли модерном библиотечком терминологијом, са свим драгоценим подацима о месту и времену настанка књиге, о писму, о фонду у којем се чува, о имену и пореклу преписивача (писара). Сви ти подаци веома су значајни како за стручњаке који се служе овом књигом, тако и за читаоце-лаике.



Посебно место у њеним размишљањима о књизи и библиотекама српског Средњег века припада светом Сави и његовом старијем брату Стефану. Када је реч о Растку Немањићу, тј. светом Сави, ауторка се задржава на његовом монашком времену и боравку на Светој Гори. У својим чувеним типцима и *Хиландарском* и *Карејском*, свети Сава установљава правила о прилагању књига, о њиховом чувању и коришћењу. Пошто су то основни постулати постојања библиотека и данашњем значењу термина, упућују нас на ауторкину претпоставку, а могли бисмо рећи и тврдњу, да су и српско свештенство и српска властела знали шта је књигохранилница, тј. библиотека, и да су били свесни њене непролазне вредности за културу једног народа. Свети Сава у свом *Законоправили* користи реч књигохранитељ за лице које се брине о књигама. Дакле, ово су све неке претпоставке на којима инсистира ауторка, а које нас упућују на то да се и у Средњем веку код Срба много знало о даривању књига, да је постојала свест о њиховом значају и трајању, али да су књиге

биле у власништву приватних лица или црквених и манастирских ризница. Наши истакнути истраживачи језика и књижевности Средњег века, које Гордана Стокић Симончић цитира у својој књизи, помажу јој својим истраживањима да прокрчи пут и за драгоцену истраживања напољу библиотечке делатности. Пишући о приватним и манастирским колекцијама и збиркама, она полако, али сигурно, отвара врата ка укупној историји српских библиотека. Бројне рукописне књиге, сачуване до данашњих дана, било у изворном облику или у различитим преписима, упућују истраживача на то да су оне чуване по одређеним правилима које прописују библиотеке, иначе их не би било. Имајући у виду врло богату истраживачку делатност наших најбољих познавалаца Средњег века, на које се Гордана Стокић Симончић позива у својој књизи, она нам саопштава констатацију да је српски Средњи век имао своје библиотеке, а да су предводници и творци обавезног чувања и неговања књига били Немањићи: први је био свети Сава, а други монах Јоасаф. О монаху Јоасафу сведоче нам најновија, тек објављена истраживања Предрага Мутавџића. За сада се зна да је он први српски библиотекар-каталогизатор. Радио је у манастирским библиотекама, пре свега у Ватопеду, где је са још двојицом помоћника каталогизирао фонд, односно 1.173 документа на грчком језику и 439 страних докумената. Међу тим документима било је и врло значајних рукописа (чак 340), међу којима вреди

поменути преводе Библије са латинског и хебрејског језика, преписе Јованове *Апокалипсе* и др. Задржавајући своју истраживачку пажњу на делатности монаха Јоасафа, Гордана Стокић Симончић истиче да би за историју српских библиотека од посебне важности била открића и сазнања о боравку и делатности монаха Јоасафа у Хиландару. За време световног живота он је био познат као Јован Урош Немањић-Палеолог, дакле, потомак лозе Немањића и савременик деспота Стефана Лазаревића. „Овај принц у монашкој ризи морао је уживати посебан углед међу српским монасима на Светој Гори, а својим библиотекарско-архиварским радом могао је значајно допринети уређењу књижне збирке у Хиландару“, констатује ауторка.

Надаље следи прича о владарским, властeosким и другим приватним библиотекама, посебно о библиотеци, можда је боље рећи библиотекама, владарске лозе Немањића која, ипак, није имала јединствену дворску библиотеку, али је књига било у свим седиштима династије, од најстаријег у Расу, до главне резиденције кнеза Лазара у Крушевцу. У овом делу своје студије, ауторка се позива на истраживања Ђорђа Сп. Радојичића, Ђорђа Трифуновића и Милана Кашанина. Библиотеке Средњег века, подвлачи ауторка, не располажу великим и масивним фондовима, па ни корисници тих библиотека нису типични за савремено доба, али заједно потврђују крупан цивилизацијски домет: и библиотеке и њихови корисници су били сведоци једног времена и развијености његове духовне културе у којој су и књига и писменост имали врло значајно и високо место. Богатство тих збирки, иако оне нису биле велике, потврђивало је својеврсну репутацију како манастира, тако и краљева, царева, великаша и других умних људи који су то благо скупљали, чували и користили.

Веома је занимљива структура саме књиге, посебно наслови целина. Наслов првог, дакле, уводног поглавља, гласи „Историја библиотека је учитељица, такође...“. Сматрамо да би ово могла бити и ауторкина посебна порука, а не само тврдња, јер, доиста, прича о историји библиотека нас учи много чему: библиотеке су темељи епохе и сведоци стања духовне културе једнога народа, оне су те непролазне вредности садржане у мисији савремене библиотеке. По начину како је опремљена (детали са илустрацијама на почетку и завршетку поглавља из наших рукописних књига), подсећа на неку средњовековну књигу са врло модерном поруком. Чак и њена белина одише патином Средњег века. Основни текст књиге прате фусноте или анотације и са леве и са десне стране, што изгледа врло лепо и практично. Поред основног текста, књига садржи и бројне корисне прилоге, попут тумача литургијских књига Источне цркве који читаоцима пружа „само прву, основну информацију“, а који је ауторка сачинила на основу неколико врло значајних публикација које о овим појмовима доносе знатно више информација. И у, такође, сажето написаној анотацији, она указује на те библиографске референце. Потом следе илустрације са картом Свете Горе, фотографије манастира, копије икона, репродукције делова текста рукописних књига, представе прибора за писање и опрему књиге у српском средњовековном сликарству, са детаљном легендом одакле је шта преузето, као и индекс имена, коришћена литература, исписана по међународном стандарду за библиографски опис публикација, посебно монографије, а посебно прилози (чланци) који су компонентни делови других публикација. И као круна свега – сажетак на српском, руском и енглеском језику, после чега следе изводи из рецензија проф. др Десанке Стаматовић и проф. др Гордане Јовановић и концизна белешка о аутору. Доиста, комплетан духовни угођај.

Славица Несторовић-Петровски
Библиотека Филозофског факултета у Новом Саду
slavicnp@EUnet.rs

Управљање библиотекама у добу знања

142

Стокић Симончић, Гордана и Жељко Вучковић. *Управљање библиотекама у добу знања*. Источно Сарајево: Градска библиотека, 2007.

Књига професорског тандема др Гордане Стокић Симончић и др Жељка Вучковића *Управљање библиотекама у добу знања* представља истинску вредност у свету литературе о менаџменту у библиотекарству на српском говорном подручју, у којем се на прсте могу избројати књиге и прилози

овакве врсте. Појави ове књиге претходила је, такође, њихова заједничка књига насловљена *Менаџмент у библиотекама* (2003), прва из те области код нас. Књига је врло лепо прихваћена у нашој стручној и научној јавности. За значајни допринос развоју библиотекарства у споју са информатиком добила